
Іванько Анатолій

д.е.н., с.н.с.,

заслужений працівник сільського господарства України

ВП НУБІП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

м. Ніжин

Україна

**ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ
АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Одним з найважливіших елементів економічної системи України, який визначає місце національної економіки у міжнародному поділі праці та динаміку її конкурентоспроможності є аграрний сектор. У зв'язку з цим, актуальним завданням сучасної державної економічної політики є розробка та здійснення заходів із прискорення його розвитку. Дане питання є важливим як в теоретичному розумінні, так і в практичному застосуванні. Інноваційний розвиток аграрного сектору економіки, під яким розуміють комплексне використання наукомістких факторів виробництва в технологічній, організаційній, економічній та управлінській діяльності для забезпечення підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках, набуває особливого значення у зв'язку з необхідністю адаптації вітчизняного аграрного сектору економіки до умов та вимог Європейського союзу (ЄС), зменшення існуючих розбіжностей між Україною та ЄС у визначенні пріоритетів державної аграрної політики тощо. Саме активізація інвестиційно-інноваційного процесу в аграрному секторі вітчизняної економіки дасть можливість здійснити заходи по впровадженню наукових розробок, оновленню й удосконаленню основних засобів технічно-технологічного забезпечення аграрного виробництва та дозволить забезпечити більш ефективне його ведення.

Активність України у створенні та впровадженні інновацій можна спостерігати на основі аналізу міжнародного Звіту про глобальну

конкурентоспроможність [8], в якому Україна за 2019 рік посіла 85-е місце серед 141 досліджуваної держави. При цьому, порівняно з 2018 р. (83-є місце зі 140 країн) її рейтинг знизився на дві позиції та на чотири позиції (рис. 1).

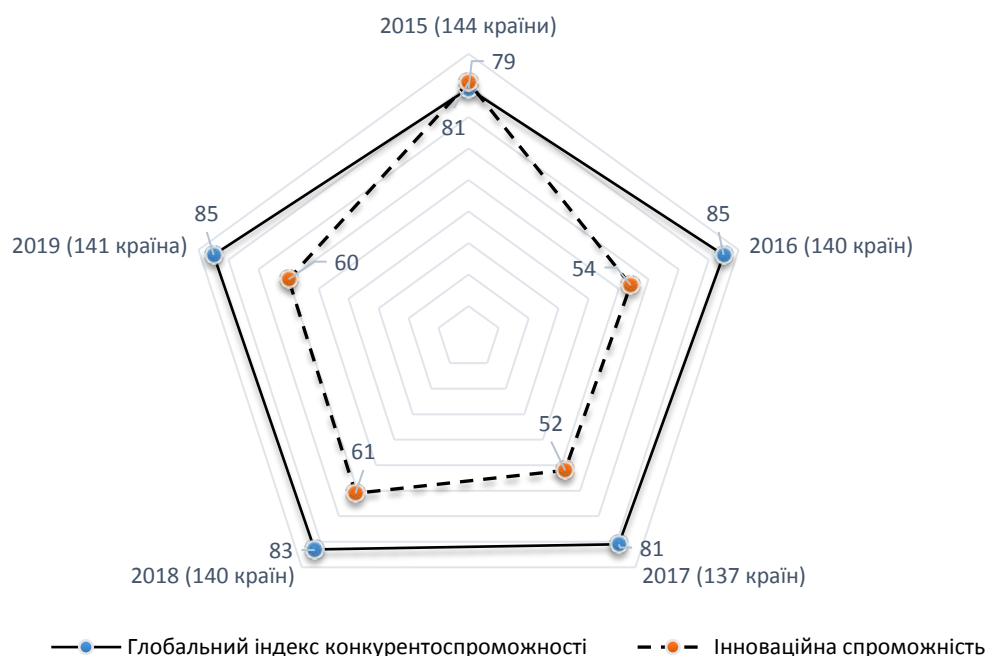

Рис. 1. Рейтинг України за Глобальним індексом конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index) за 2015-2019 рр.

Джерело: побудовано на основі даних [6, 7, 8]

За показником «Інноваційна спроможність» Україна у 2019 р. хоч і несуттєво, але зміцнила своє становище, піднявшись із 61-ї до 60-ї позиції, проте порівняно з 2016–2017 рр. спостерігається уповільнення інноваційної активності та, відповідно, значна втрата рейтингових позицій.

Результати порівняльного аналізу інноваційної діяльності країн ЄС, інших європейських країн та регіональних сусідів відображає Інноваційний індекс Європейського інноваційного табло (Innovation Union Scoreboard – IUS), який розраховується у межах ЄС. Усі країни, що входять до Європейського інноваційного табло, згруповано у чотири групи: «інноваційні лідери», «активні новатори», «помірні інноватори» та «інноватори, які формуються».

Для розрахунку IUS береться до уваги низка показників, які об'єднані в чотири групи, у межах кожної з яких виокремлюються додаткові підгрупи

показників, зокрема: умови розроблення (людські ресурси; привабливі дослідницькі системи; інноваційно привабливе середовище); інвестиції (фінансування і підтримка; інвестиції підприємств); інноваційна діяльність (інноватори; зв'язки, інтелектуальні активи); вплив на зайнятість (зайнятість на підприємствах, що швидко розвиваються; зайнятість у наукоміській діяльності).

Україна в 2018 р. посіла 27-му позицію у рейтингу IUS, як і в 2017 р., покращивши на один пункт порівняно з 2016 р. (28-е місце) та на три пункти порівняно з 2015 р. (30-е місце). Загалом за підсумковим показником IUS Україна поступається не лише «інноваційним лідерам», а й країнам групи «інноватори, які формуються». У Звіті Європейського інноваційного табло за 2019 р. указано, що найсильнішими інноваційними аспектами України є «людські ресурси» та «вплив на зайнятість». Україна отримала досить високі оцінки за показниками «зайнятість у наукоміській діяльності», «кількість нових докторантів» та «витрати на інновації, не пов'язані з НДР». Слабкими ж інноваційними аспектами насамперед є «інноваційно привабливе середовище», «інноватори», «зв'язки», «фінансування і підтримка», зокрема витрати на науково-дослідні розробки у державному секторі [4].

Розглядаючи розвиток інноваційної діяльності в аграрному секторі вітчизняної економіки слід зазначити, що нині в ньому відбуваються переважно негативні тенденції в інвестуванні секторального розвитку, що загрожує їх поширенню на всю економіку України. Зокрема, важливою складовою інвестиційного розвитку економіки України є залучення і освоєння капітальних інвестицій в різні сфери економічної діяльності. Що стосується агропродовольчих секторів економіки, то, за даними Держстату [3], у 2019 році в порівнянні з попереднім вони зменшилися на 2,2 %, хоча починаючи з 2015 року загальні обсяги капітальних інвестицій щорічно збільшувалися. На жаль, негативна динаміка зменшення річного обсягу капітальних інвестицій в аграрний сектор продовжилася і в 2020 році. Зменшення обсягу інвестицій в

аграрному секторі національної економіки останні 2 роки може негативно позначитися вже в короткостроковій перспективі на темпах розвитку економіки, продовольчій безпеці держави, а також на валютних і бюджетних надходженнях.

Дослідження основних сучасних напрямів використання інноваційних досягнень у аграрному виробництві в Україні дозволяє дійти висновку, що найбільш яскраві прояви їх спостерігаються у таких напрямках аграрного виробництва як: по-перше, великого поширення набули в рослинництві – впровадження нових гібридів і сортів рослин; по-друге, використання найбільш прогресивних технологій з впровадження мінімального ґрунтового обробітку, точного і органічного землеробства; по-третє, у тваринництві це вдосконалення технологій з годівлі і утримання тварин; по-четверте, створення нових ветеринарних препаратів і систем захисту від хвороб тварин; по-п'яте, у сфері аграрної переробки – створення сучасних бактеріальних заквасок; по-шосте, у сфері управління аграрним розвитком – адаптація до новітніх вітчизняних умов з удосконалення концепції розвитку ринків аграрної продукції [2].

Однак, незважаючи на деякі позитивні явища в окремих сегментах аграрної економіки України дія негативних чинників в інвестиційній діяльності в останні роки переважає. До найбільш вагомих причин інвестиційного спаду в аграрному секторі економіки можна віднести: перезавантаження влади, недостатньо виважені зміни в секторальному управлінні, скорочення бюджетної підтримки аграріїв, пандемія Covid-19. Окремі потенційні інвестори відклали реалізацію своїх проєктів в очікуванні прийняття закону про обіг земель сільськогосподарського призначення з метою подальшого спрямування грошових коштів для купівлі земельних ділянок. Значну частину доходів товаровиробники втратили також і внаслідок погіршення цінової ситуації на світових ринках сільськогосподарської сировини та продовольства. Певною мірою діяльність інвесторів у сільському господарстві також стримували

перезавантаження влади та зниження зацікавленості банківського сектору в кредитуванні реальних проєктів виробників.

Безумовно, потрібно враховувати і той факт, що формування й розвиток інноваційного процесу в аграрному секторі економіки зумовлений певними особливостями, а саме: множинність видів сільгосппродукції та продуктів її переробки, істотна різниця в технології їх виробництва; значна його диференціація в окремих регіонах країни відповідно до конкретних умов; відчутна залежність технологій виробництва в сільському господарстві від природних і погодних умов; велика різниця в періодах виробництва окремих видів сільгосппродукції та продуктів її переробки; високий ступінь територіальної роз'єднаності сільгоспвиробництва; відокремленість товаровиробників (на всіх рівнях) від наукових установ, що створюють науково-технічну продукцію; різний соціальний рівень працівників аграрного сектора економіки; багатоаспектність форм і зв'язків сільгоспвиробників з інноваційними формуваннями; відсутність чіткого й науково-обґрунтованого організаційно-економічного механізму передачі досягнень науки товаровиробникам і, як наслідок, – істотне відставання галузі з освоєння інновацій у виробництві.

Для подальшого розвитку економіки України, як глибоко інтегрованої держави у світову економіку, враховуючи загострення конкуренції як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках аграрної продукції, ускладнення сучасного інвестиційного клімату, недостатній рівень готовності вітчизняного аграрного сектору економіки до умов євроінтеграції, принципового значення набуває реалізація заходів щодо активізації інвестиційної діяльності в даному секторі економіки, які доцільно здійснювати першочергово.

Розглядаючи ж питання зростання інноваційної активності, який потребує аграрний сектор економіки, слід зазначити, що сільське господарство сьогодні формується низкою екзогенних факторів, окреслених природними явищами і

людською діяльністю. Зокрема, можна виділити три основні причини зростання потреб в агротехнологічних інноваціях, а саме [5]:

1. Зростання попиту – до 2050 р. населення Землі, за оцінками ООН, досягне 10 млрд людей, а це означає, що глобальне постачання продовольства має збільшитися на 70% від поточного рівня для задоволення потреб. Денне споживання калорій на людину також зростає, тому підвищення врожайності надзвичайно важливе для забезпечення попиту. Розвиток агротехнологій дозволяє цього досягти.

2. Обмежені ресурси – більшість ресурсів вичерпні та постійно скорочуються. Сільське господарство «забирає» 69% прісної води й використовує понад 50% загальної площі планети, тому технології для підвищення продуктивності аграрного виробництва вкрай потрібні.

3. Зміна клімату – явище, що негативно впливає на сільськогосподарські культури в багатьох країнах. Підвищення продуктивності за рахунок технологій дозволить зменшити цей ризик.

З метою зростання інноваційної активності визначено ключові показники розвитку інноваційного забезпечення України до 2030 р. На основі ключових показників виділено дев'ять основних блоків освоєння інновацій: управління землею, технології, що використовуються для планування та визначення сівозміни, фінанси та економіка, агровиробництво, маркетинг, матеріально-технічне забезпечення, HR, безпека, логістика.

Але незважаючи на існуючу нормативно-правову базу інноваційної діяльності аграрного сектора економіки, яка налічує близько 200 нормативно-правових документів, залишається відкритим питання формування аграрної політики. Саме вона є однією із складових елементів ефективного функціонування аграрного сектора економіки, що дозволяє зрозуміти потенційним інвесторам «правила гри» хоча б на найближчі 5 років. Адже питання інвестування (особливо в таких галузях як тваринництво та садівництво)

потребують прогнозованості в довгостроковій перспективі щодо розвитку аграрного виробництва, яке є надзвичайно ризикованим бізнесом. Для розвитку аграрного сектора вітчизняної економіки та спрямування інвесторів, необхідним є усвідомлення галузевих пріоритетів, які в нормативно-правовому полі визначені лише концептуально [1, С. 32-33].

Отже, в основі активізації розвитку аграрного сектору, який є необхідною складовою динамічного розвитку економіки України в цілому та буде фундаментальною основою для поліпшення рівня життя населення, лежить його інноваційно-інвестиційне забезпечення. Саме воно дозволить суб'єктам господарювання запровадити нові технології, наростити обсяги виробництва аграрної продукції та збільшити рівень її конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Іванько А.В. Особливості формування механізму інноваційно-інвестиційної політики в аграрному секторі національної економіки. // Інноваційно-технологічні шляхи розвитку агропромислового комплексу України / Зб. наук. праць / наук.ред. В.С. Лукач. Ніжин, 2020. 161 с.
2. Офіційний сайт Національної академії аграрних наук України [Електронний ресурс]. URL : <http://naas.gov.ua>
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. European Innovation Scoreboard 2019 - Report European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_19_2998
5. National Innovation Agenda Report. URL : <https://agendareport.agrohub.org>
6. The Global Competitiveness Report 2016-2017. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-globalcompetitiveness-report-2016-2017-1>
7. The Global Competitiveness Report 2017-2018. URL: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017-2018.pdf>
8. The Global Competitiveness Report 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf